

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สังคมไทยมุ่งหวังให้เด็กไทย “เก่ง ดี มีสุข” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มุ่งหวังให้เด็กไทยแต่ละคนถึงพร้อมด้วยพัฒนาการที่สมวัยทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม การศึกษานี้เป็นครั้งแรกที่วัดพัฒนาการทุกด้านของเด็กระดับประเทศในการศึกษาคราวเดียวกัน จึงทำให้สามารถวิเคราะห์ภาพรวมของเด็ก เสนอภาพพัฒนาการของเด็กไทยอย่างองค์รวม และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กได้

นิยามศัพท์

พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก หมายถึง สภาวะที่เด็กมีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถตามวัยของเด็กในด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์จิตใจ สังคม และจริยธรรมอย่างสมดุล

วิธีการศึกษา

โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย ได้เก็บข้อมูลพัฒนาการด้านกาย วัตรระดับพัฒนาการและเชาวน์ปัญญา และวัดพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม สำหรับพัฒนาการด้านกาย ในการวิเคราะห์นี้ใช้ส่วนสูงเป็นตัวบ่งชี้ เนื่องจากเด็กอายุ 1-2 ปี ไม่มีข้อมูลส่วนสูง ในการนำเสนอของบทนี้จึงทำการวิเคราะห์พัฒนาการแบบองค์รวมเฉพาะของเด็กอายุ 2-18 ปี

วิธีวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มพัฒนาการแบบองค์รวม ได้ตั้งเกณฑ์พัฒนาการด้านต่างๆ เป็น 2 ระดับคือ ปกติ/สูง หรือ สมวัย และ ต่ำ/ล่าช้า หรือ ไม่สมวัย โดยใช้เกณฑ์ในการจัดระดับดังแสดงในตารางที่ 1 หลังจากนั้นได้จัดกลุ่มพัฒนาการแบบองค์รวม เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีพัฒนาการทุกด้านปกติ/สูง เป็นกลุ่มพัฒนาการองค์รวมสมวัย และกลุ่มที่มีพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งต่ำ/ล่าช้า เป็นกลุ่มพัฒนาการองค์รวมไม่สมวัย ทำการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการแบบองค์รวมด้วยวิธี Chi-square test และ Logistic regression

ในการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูต่อพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็ก ได้จัดการตัวแปรพัฒนาการทุกองค์ประกอบให้เป็นคะแนนมาตรฐาน นำมารวม

เป็นตัวแปรใหม่โดยวิธี Principal component analysis แล้วนำคะแนน Principal component ที่ 1 ไปทำ Path analysis

ตารางที่ 1 เกณฑ์ของพัฒนาการด้านต่างๆ ที่ใช้จัดกลุ่มพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กอายุ 2-18 ปี

องค์ประกอบของพัฒนาการแบบองค์รวม	ต่ำ/ล่าช้า	ปกติ/ปานกลาง หรือ สูง/เร็ว
ส่วนสูงตามอายุ ¹	เตี้ยและค่อนข้างเตี้ย	ตามเกณฑ์ หรือ สูงกว่าเกณฑ์
ระดับพัฒนาการ/เขาวัวปัญญา ²	น้อยกว่า 90	เท่ากับหรือมากกว่า 90
ระดับพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม ³	ต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไคที่ 25	เท่ากับ หรือ สูงกว่าเปอร์เซ็นต์ไคที่ 25

¹ใช้เกณฑ์อิงน้ำหนัก ส่วนสูงและเครื่องชี้วัดโภชนาการประชาชนไทยฯ พ.ศ. 2542 ของกระทรวงสาธารณสุข

²ใช้เกณฑ์อ้างอิงเด็กอเมริกัน ³ใช้เกณฑ์อ้างอิงกลุ่ม

ผลการศึกษา

พัฒนาการแบบองค์รวมที่สมวัย

เมื่อเปรียบเทียบตามกลุ่มอายุ สัดส่วนของเด็กที่มีพัฒนาการแบบองค์รวมที่สมวัยลดลงตามอายุ จากร้อยละ 52.6 ในเด็กอายุ 2-<3 ปี เป็น ร้อยละ 32.7, 26.4 และ 24.5 ในเด็กอายุ 3-<6 ปี, 6-<13 ปี และ 13-18 ปี ตามลำดับ เด็กกรุงเทพมหานครมีพัฒนาการแบบองค์รวมที่สมวัยสูงกว่าภาคอื่นๆ ส่วนพื้นที่ที่เด็กมีพัฒนาการองค์รวมสมวัยอยู่ในเกณฑ์ต่ำทุกกลุ่ม คือพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ร้อยละของเด็กที่มีพัฒนาการองค์รวมแบบสมวัยในโครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย พ.ศ. 2544 แยกตามเขตการปกครอง เพศ และภาค

กลุ่มอายุ	รวม	เขต ¹		เทศ ²		ภาค ¹				
		ในเขต	นอกเขต	ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
2 - < 3 ปี	52.6	58.2	46.4	49.9	55.9	61.8	48.7	49.4	41.3	62.2
3 - < 6 ปี	32.7	37.0	27.4	32.2	33.3	36.4	33.0	34.7	25.2	55.6
6 - < 13 ปี	26.4	34.5	17.6	24.7	28.0	42.8	28.6	17.3	19.7	27.1
13-18 ปี	24.5	31.2	17.3	26.6	22.6	32.8	25.2	17.6	21.9	26.8

หมายเหตุ เด็กกลุ่มตัวอย่างอายุ 2-<3 ปี จำนวน 702 คน อายุ 3-<6 ปี 1,274 คน อายุ 6-<13 ปี 3,134 คน และอายุ 13-18 ปี 3,148 คน, *ทุกกลุ่มอายุมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ, P-value <.01; *ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพัฒนาการแบบของครวมที่ไม่สมวัยของเด็ก

จากการวิเคราะห์ด้วยวิธี logistic regression การศึกษาของแม่มีความสำคัญต่อพัฒนาการแบบของครวมของเด็กทุกกลุ่มอายุยกเว้นกลุ่ม 2- $<$ 3 ปี ระดับการศึกษาที่สูงกว่า ประถมศึกษาลดความเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการแบบของครวมที่ไม่สมวัยได้มากกว่าปัจจัยอื่น คะแนนการอบรมเลี้ยงดูแบบของครวมที่สูงป้องกันพัฒนาการแบบของครวมที่ไม่สมวัยในกลุ่มเด็กปฐมวัยและเด็กวัยเรียน โดยป้องกันเด็กปฐมวัยได้มากกว่าเด็กวัยเรียน อาชีพของแม่ที่ไม่ใช่เกษตรกรหรือคนงานลดความเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการแบบของครวมไม่สมวัยเฉพาะในเด็กปฐมวัย โดยลดได้ใกล้เคียงหรือมากกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบของครวม ในขณะที่รายได้แม้จะลดความเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการแบบของครวมไม่สมวัยแต่ลดได้น้อยมากที่น่าสนใจคือ พ่อแม่ที่อยู่ด้วยกันเพิ่มความความเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการแบบของครวมไม่สมวัยมากกว่า พ่อแม่ที่อยู่แยกกันคนละแห่งแต่ไม่ได้แยกทางหย่าร้างกัน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบของครวมของเด็กไทย

จากการวิเคราะห์ด้วยวิธี Path analysis เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอายุ ปัจจัย 2 อันดับแรก ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบของครวมในทุกกลุ่มอายุคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบของครวม และรายได้ของครอบครัว โดยการอบรมเลี้ยงดูแบบของครวมมีค่าคะแนนอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มอายุ 2- $<$ 6 ปี แล้วลดลงในกลุ่มอายุ 6- $<$ 13 ปี และกลุ่มอายุ 13-18 ปี ตามลำดับ ในขณะที่รายได้ของครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบของครวมของเด็กกลุ่มอายุ 2- $<$ 6 ปี เป็นอันดับ 2 รองลงมาจากการอบรมเลี้ยงดูแบบของครวม และมีอิทธิพลสูงเป็นอันดับแรกในกลุ่มอายุ 6- $<$ 13 ปี และกลุ่มอายุ 13-18 ปี

อภิปรายผล

การศึกษานี้เป็นครั้งแรกที่มีการวัดพัฒนาการทุกด้านของเด็กไทยในคราวเดียวกัน ทำให้สามารถเสนอภาพพัฒนาการของเด็กไทยอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากไม่เคยมีการศึกษาเช่นนี้มาก่อนทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบดูแนวโน้มของพัฒนาการของครวมของเด็กไทย หรือเปรียบเทียบระหว่างประเทศได้ ผลการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ประเมินความเปลี่ยนแปลงในการศึกษารั้งต่อไป

พัฒนาการด้านที่เด็กไม่สมวัยมากที่สุด คือ ด้านสติปัญญา โดยไม่สมวัยสูงขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น ทำให้พัฒนาการแบบของครวมสมวัยลดลงตามอายุ เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน นอกจากเหตุผลดังกล่าวนี้ การที่เด็กในการศึกษารั้งนี้ มีพัฒนาการแบบของครวมสมวัยลดลงตามอายุ อาจอธิบายได้ว่า เด็กปฐมวัยซึ่งเป็นเด็กกลุ่มใหม่ เลี้ยงดูโดยพ่อแม่รุ่นใหม่ ได้รับปัจจัยต่างๆ ที่

จำเป็นต่อพัฒนาการทุกด้านเหมาะสมมากกว่าเด็กวัยเรียนและเด็กวัยรุ่น ซึ่งเป็นเด็กรุ่นก่อน หรือ อาจเป็นไปได้ว่า มีจุดบกพร่องบางประการในกระบวนการอบรมเลี้ยงดูและระบบการศึกษา ที่ทำให้เด็กซึ่งเปี่ยมด้วยศักยภาพในวัยต้น มีพัฒนาการแบบองค์รวมที่ไม่สมวัยเมื่อเติบโตสู่วัยเรียนและวัยรุ่น

พัฒนาการทุกด้านของเด็กทั้งด้านกาย สติปัญญา อารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม ล้วนเกี่ยวโยงกันและส่งผลต่อพัฒนาการองค์รวมของเด็ก การที่เด็กบางคนมีพัฒนาการบางด้านล่าช้า บางด้านเร็วกว่าวัยในบางช่วงบางวัยของชีวิต จะสามารถเชื่อมโยงกับความสามารถหรือความสำเร็จเมื่อเป็นผู้ใหญ่หรือไม่นั้น ต้องใช้วิธีวิจัยระยะยาวติดตามเด็กที่มีพัฒนาการองค์รวมประเภทต่างๆ อาทิ สมวัยทุกด้าน ไม่สมวัยทุกด้าน หรือสมวัยบางด้าน ไปเป็นระยะๆ พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กแต่ละช่วงวัย เพื่อค้นหาปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยป้องกันที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กไทยได้อย่างครบถ้วน

ผลการศึกษานี้ยืนยันข้อค้นพบที่ผ่านๆ มาอีกครั้ง ถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคและระหว่างเมืองกับชนบท เด็กชนบททุกวัยมีพัฒนาการองค์รวมด้อยกว่าเด็กในเมือง ภาคที่มีปัญหาพัฒนาการเด็กทุกด้าน คือ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นโยบายพัฒนาประเทศจึงควรให้น้ำหนักกับพื้นที่ชนบทและสองภาคดังกล่าว เพื่อแก้ไขปัญหาค่าความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ให้หมดไป

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเลี้ยงดูเด็กแบบองค์รวม¹ และรายได้ของครอบครัว ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการองค์รวมของเด็ก นโยบายเตรียมพ่อแม่และผู้ดูแลเด็กทุกระดับให้สามารถอบรมเลี้ยงดูตอบสนองกับความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย และนโยบายแก้ไขความยากจน และเพิ่มขีดความสามารถของครอบครัว ในการจัดประสบการณ์และสร้างสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก จึงควรได้รับการจัดลำดับความสำคัญให้อยู่ในลำดับต้น

¹โดยอิงตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย (ความต้องการด้านโภชนาการ มาตรฐานน้ำหนักและส่วนสูง ความต้องการด้านสุขภาพอนามัย การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค มาตรฐานที่อยู่อาศัย มาตรฐานสิ่งแวดล้อม) ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย (ความต้องการด้านสมรรถภาพทางกาย การเล่นและออกกำลังกายตามวัย การพักผ่อนนอนหลับ การพักผ่อนหย่อนใจ) ความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ความต้องการด้านการศึกษา ความต้องการด้านวัฒนธรรม (ด้านการใช้ภาษาไทย ด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ด้านศิลปะ ด้านจริยธรรม) ความต้องการเตรียมเข้าสู่อาชีพ และความต้องการสิทธิและหน้าที่พื้นฐาน ด้านการเมืองและการปกครอง (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจกำหนดคสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชนและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533)

การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยแรกที่แปลความหมายของ “เก่ง ดี มีสุข” ซึ่งเป็นคุณสมบัติของเด็กที่สังคมไทยประสงค์ เป็น “พัฒนาการแบบองค์รวมที่สมวัยพร้อมทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรมในตัวเด็กแต่ละคน” จึงควรมีการทำวิจัยต่อไปว่า การแปลความดังกล่าวได้ผลลัพธ์เป็นคนไทยที่ “เก่ง ดี มีสุข” ตามที่สังคมมุ่งหวังหรือไม่ อีกประการหนึ่ง เครื่องมือวัดพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรม ที่สร้างขึ้นตามกรอบวิจัย และการแปลความข้างต้น ไม่มีเกณฑ์อ้างอิงของเด็กไทยให้เปรียบเทียบ แต่เนื่องจากการสุ่มตัวอย่าง มีขนาดและการกระจายของตัวอย่างที่มากพอจะอธิบายเด็กไทยได้ จึงได้ใช้การเปรียบเทียบภายในกลุ่ม เป็นเกณฑ์แบ่งระดับพัฒนาการ สำหรับพัฒนาการด้านสติปัญญาก็ไม่มีเกณฑ์อ้างอิงของเด็กไทยเช่นกัน จึงต้องใช้เกณฑ์อ้างอิงของเด็กอเมริกัน ดังนั้น ในการแปลผลการศึกษา และการนำข้อค้นพบไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงควรตระหนักถึงเงื่อนไขเหล่านี้ไว้ด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อพัฒนาให้เด็กไทย “เก่ง ดี มีสุข” นโยบายที่ควรให้ความสำคัญ คือ

- หน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการจัดบริการสุขภาพสำหรับเด็ก การจัดการศึกษา การจัดบริการในชุมชน ควรปรับนโยบายจากการพัฒนาแบบแยกส่วน เป็นตั้งเป้าหมายของการพัฒนาไว้ที่พัฒนาการที่สมวัยของเด็กเป็นหลัก
- พัฒนาการด้านที่เด็กไม่สมวัยมากที่สุด คือ พัฒนาการด้านสติปัญญา โดยไม่สมวัยเป็นสัดส่วนสูงขึ้นตามอายุ จึงควรมีนโยบายเร่งด่วนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเด็กไทยด้านสติปัญญา ซึ่งควรเป็นแผนบูรณาการที่มองทั้งระบบ และครอบคลุมวงจรชีวิตของมนุษย์
- ผลการศึกษานี้ชี้ว่า การอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลสูงต่อพัฒนาการของเด็กทุกกลุ่มอายุ จึงควรมีนโยบายเตรียมพ่อแม่ หรือผู้ที่จะเป็นพ่อแม่ในอนาคต ได้แก่ คู่สมรสและเด็กวัยรุ่น ให้สามารถอบรมเลี้ยงดูตอบสนองกับความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย นอกจากนี้ ยังต้องเสริมความรู้ให้ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลและให้การศึกษาเด็กทุกระดับเข้าใจหลักการนี้ เพื่อประสานพลังกับครอบครัวในการพัฒนาเด็กไปสู่เป้าหมายเดียวกัน
- รายได้ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กสูงมาก ข้อค้นพบจากการศึกษานี้จึงสนับสนุนนโยบายแก้ไขความยากจน และเพิ่มขีดความสามารถของครอบครัว ที่จะจัดประสบการณ์และสร้างสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก โดยเป็นนโยบายที่สำคัญลำดับต้น
- การศึกษานี้พบว่า จำนวนบุตรมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย นโยบายส่งเสริมการวางแผนครอบครัวจึงยังต้องดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนครอบครัววัยเริ่มต้น ให้มีบุตรเมื่อพร้อม และมีจำนวนบุตรพอเหมาะที่จะดูแลได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

- เนื่องจากการศึกษานี้ เป็นครั้งแรกที่มีการสร้างเครื่องมือวัดพัฒนาการแบบองค์รวม จึงควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือนี้ให้สามารถวัดได้แม่นยำขึ้น โดยใช้กระบวนการติดตามระยะยาว เพื่อตรวจสอบว่า เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถพยากรณ์หรือเชื่อมโยงกับความสามารถ ความสำเร็จ และคุณสมบัติของเด็กไทยที่สังคมประสงค์หรือไม่
- ควรมีการวิจัยติดตามเด็กที่มีพัฒนาการองค์รวมแบบต่างๆ อาทิ มีพัฒนาการทุกด้าน สมวัย มีพัฒนาการบางด้านล่าช้า หรือมีพัฒนาการไม่สมวัยทุกด้าน เพื่อดูว่ามีความเชื่อมโยงกับความสามารถเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่หรือไม่ พัฒนาการที่ชงววัยใดที่สามารถพยากรณ์ระดับเชาวน์ปัญญา คุณลักษณะทางอารมณ์ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ และปัจจัยใดที่สามารถปรับเปลี่ยนให้ผู้ที่มีพัฒนาการไม่สมวัย ให้กลับมาสมวัยและประสบความสำเร็จในวัยผู้ใหญ่ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนทั่วไป

ครอบครัวควรเอาใจใส่อบรมเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตพร้อมทุกด้าน ทั้งด้านกาย ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์-จิตใจ-สังคม-จริยธรรมอย่างองค์รวม เพื่อให้เด็กโตเป็นคนเต็มคนอย่างสมบูรณ์ โดยหาความรู้ เตรียมความพร้อมก่อนที่จะมีลูก และมีเวลาเอาใจใส่ รู้จักลูกของตนเอง ตอบความต้องการของเด็กได้เหมาะสมตามวัย ทั้งด้านอาหารและโภชนาการ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการสร้างความแข็งแรงของร่างกาย ด้านสติปัญญา ใจดี อารมณ์ และสังคม ด้านการศึกษา ด้านศิลปะวัฒนธรรม ด้านจริยธรรม และด้านการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพในเด็กโต